

Středoškolská odborná činnost

Kyberšikana u pubescentů a adolescentů (12-16)
aneb jaké důsledky může mít?!

Vladimíra Osadníková

Opava 2014

Středoškolská odborná činnost

Obor 14 – Pedagogika, psychologie, sociologie a problematika
volného času

Kyberšikana u pubescentů a adolescentů (12-16) aneb jaké důsledky
může mít?!

(Cyberbullying in adolescents (12-16) and what are the implications?!)

Autor: Vladimíra Osadníková

Konzultant: Mgr. Gebauerová Monika

Škola: Střední zdravotnická škola, Opava, Dvořákovy sady 2, příspěvková
organizace

Dvořákovy sady 2, 746 21 Opava

Opava 2014

Kraj Moravskoslezský

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vykonala samostatně pod vedením konzultantky Mgr. Moniky Gebauerové, a v seznamu literatury jsem uvedla veškerou použitou literaturu a další informační zdroje.

V dne

.....

Vladimíra Osadníková

Poděkování

Velké poděkování patří mé konzultantce Mgr. Monice Gebauerové, bez jejichž materiálů, času a ochoty by tato práce vůbec nevznikla. Také bych chtěla poděkovat Mgr. Romanu Podzemnému, řediteli ZŠ Vrchní, který mi při tvorbě práce vyšel vstříc a Mgr. Lence Kroulíkové za její odbornou konzultaci.

ANOTACE

Tato práce se zabývá problematikou kyberšikany u adolescentní mládeže. Hlavním záměrem mé práce bylo poukázat na informovanost žáků základní školy o problematice šikany v kyberprostoru a na její výskyt mezi cílovou skupinou.

Teoretická část se věnuje vývojovému období adolescence, definuje pojem kyberšikana, seznamuje s jejím výskytem, charakteristickými znaky, formami, prostředky pro její realizaci, odlišnostmi od tradičního modelu šikany a jejími důsledky.

Výzkumná část je věnována prezentaci výsledků výzkumu provedeného mezi studenty jedné základní školy. Hlavním cílem bylo zjistit, kolik procent dotazovaných se již s kyberšikanou setkalo, jaká je jejich informovanost a jaké důsledky tato problematika přináší. Jako nástroj sběru byl použitý dotazník vlastní konstrukce.

OBSAH

ANOTACE	5
OBSAH.....	6
ÚVOD	7
1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ – CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ SKUPINY	8
2 KYBERŠIKANNA	10
2.1 Vymezení některých pojmů souvisejících s kyberšikanou.....	10
2.2 Vymezení pojmu KYBERŠIKANNA.....	11
2.3 Podoby kyberšikany.....	12
2.4 Výskyt kyberšikany	12
2.5 Srovnání kyberšikany s tradiční šikanou	13
2.6 Charakteristické znaky kyberšikany	14
2.7 Prostředky pro realizaci kyberšikany	15
2.8 Formy kyberšikany.....	16
2.9 Protagonisté kyberšikany	18
3 DŮSLEDKY A NÁSLEDKY KYBERŠIKANY	21
3.1 Psychické následky	21
3.2 Zdravotní následky	22
4 PRAKTICKÁ ČÁST.....	23
4.1 Cíl výzkumu.....	23
4.2 Metodika výzkumu	24
4.3 Charakteristika zkoumaného souboru.....	25
4.4 Výsledky šetření.....	27
5 VYHODNOCENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	39
5.1 DISKUSE	39
ZÁVĚR.....	42
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	45
SEZNAM GRAFŮ.....	46
SEZNAM TABULEK	47
PŘÍLOHY	6

ÚVOD

Téma „kyberšikana“ je mi velmi blízké, jelikož jako adolescent současné doby mám přístup i já k informačním a komunikačním technologiím, které používám každý den, proto jsem se rozhodla o tomto tématu zpracovat středoškolskou odbornou činnost. K mé práci mě motivovala především vlastní nepřesná informovanost této problematiky. Zajímalo mě, jak je kyberšikana rozšířená u žáků základní školy v Moravskoslezském kraji, jaké následky může mít a kdo se stává nejčastěji obětmi i agresory.

V současné společnosti, která je charakteristická právě rozvojem informačních a komunikačních technologií, tradiční šikana nabývá nové podoby, tzv. kyberšikany, kterou vymezujeme jako zneužití informačních a komunikačních technologií agresorem pro úmyslné, opakované a nepřátelské chování, jehož cílem je ublížit oběti.

Dnešní mládež tráví přebytně mnoho času na počítači s připojením k internetu a tak se stává mnohem častěji obětí tohoto novodobého fenoménu.

Touto prací jsem se snažila zvednout podvědomí žáků o šikaně v kyberprostoru. Ráda bych došla k závěru, že na toto téma bude brán větší zřetel a dnešní populace dospívajících si bude střežit lépe své soukromí.

1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ – charakteristika cílové skupiny

Období dospívání je obdobím poměrně dlouhým, významným a pro dospívajícího jedince náročným a nestabilním. Je přechodem mezi dětstvím a dospělostí – z nesamostatného, závislého a neodpovědného dítěte by se měl stát samostatný, nezávislý a zodpovědný dospělý jedinec. V období dospívání dochází ke komplexní proměně osobnosti. Jsou charakteristické výrazné změny fyzické, psychické i sociální. Z biologického hlediska je možné období dospívání vymezit jako životní úsek ohraničený na počátku prvními známkami pohlavního zrání a akcelerací růstu, ke konci dokončením tělesného růstu a dovršením plné pohlavní zralosti (plné reprodukční schopnosti). Z psychologického hlediska se v tomto období objevují nové pudové tendence a hledají se způsoby jejich uspokojení a kontroly. Charakteristická je emoční labilita, dosažení formálně abstraktního způsobu myšlení a změna sebepojetí. Ze sociálního hlediska dochází k novému sociálnímu zařazení dospívajícího jedince (Langmeier, Krejčířová, 2006). „Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity“ (Vágnerová, 2008, s. 321).

V literatuře je toto období vymezeno a členěno rozdílně:

Vágnerová (2008) hovoří o období dospívání/ adolescence, které zahrnuje období od 10 do 20 let a dále ho člení na:

1. období rané adolescence, označované jako pubescence, od 11 do 15 let,
2. období pozdní adolescence od 15 do 20 let.

Langmeier a Krejčířová (2006) rozlišují období:

1. pubescence (od 11 do 15 let), které dále člení na:
 - a) období prepuberty (první pubertální fáze) u dívek zhruba od 11 do 13 let
 - b) let a u chlapců zhruba od 12 do 13 let,
 - c) období vlastní puberty (druhá pubertální fáze) zhruba od 13 do 15 let,
2. adolescence (od 15 do 22 let).

Binarová (2005) člení období dospívání na:

1. období prepuberty u dívek (od 10 do 12,5 let) a u chlapců (od 11 do 13 let),
2. období puberty u dívek (od 12,5 do 16 let) a u chlapců (od 13 do 17let),
3. období adolescence (od 16/ 17 do 19 až 21 let).

Podle Říčana (2004) je možné odlišit období:

1. pubescence (od 11 do 15 let) a
2. adolescence (od 15 do 20 až 22 let).

Kuric (2001) uvádí stádium:

1. puberty (od 10/ 11 do 14/ 15 let) a
2. adolescence (od 15/ 16 do 18 až 21 let).

Tento autor také poukazuje na skutečnost, že někteří autoři užívají termínu dospívání jako synonyma k pubertě, jiní autoři termín dospívání chápou širěji a zahrnují zde i období adolescence.

V širším pojetí termínu dospívání můžeme toto období časově vymezit dolní hranicí v rozmezí 10 až 12 let a horní hranicí v rozmezí 20 až 22 let. Jelikož cílovou skupinu tvoří studenti základních a středních škol, tzv. jedinci ve věku 13 až 18 let za předpokladu standardního průběhu středoškolského vzdělání, užívám termínu „dospívající“ pro označení jedince nacházejícího se buď na rozhraní období pubescence a adolescence nebo jedince nacházejícího se v období adolescence.

2 KYBERŠIKANA

Rozvoj informačních a komunikačních technologií přináší mnohá pozitiva, ale i některá negativa. Žijeme převážně ve virtuálním světě a den bez informačních a komunikačních technologií je pro nás těžko představitelný. Informační a komunikační technologie umožňují kontakt s člověkem na druhé straně země, seznamování se s novými lidmi, přenos kvanta informací v relativně krátké době, rychlé vyhledávání informací k čemukoliv, sdílení zážitků prostřednictvím fotografií, videí a audio záznamů zveřejněných online atd., ale také rozvoj společensky nevhodného, nežádoucího a agresivního chování, tzv. kyberšikany. Kyberšikana se odehrává ve specifickém prostoru, tzv. kyberprostoru, má své specifické znaky, které ji odlišují od šikany a k její realizaci je třeba umět užívat média komunikačních a informačních technologií.

2.1 Vymezení některých pojmů souvisejících s kyberšikanou

Svět dětí se stále více prolíná se světem virtuálním. Slovo **virtuální** pochází s největší pravděpodobností latinského slova a znamená zdánlivý, možný, potenciální, neskutečný. V dnešní době se používá tzv. **virtuální realita** což je technologie umožňující uživateli interagovat (vzájemně se ovlivňovat) se simulovaným prostředím. Původ vzniku termínu se často připisuje Damienovi Broderickovi, který použil tento termín ve svém sci-fi románu Judas Mandala, avšak vynálezce virtuální reality Jaron Lainer tvrdil, že tento název sám vymyslel. (The EpochTimes, 2012)

Internet je oblíbenou a často využívanou sítí dospívajících. Vyvinul se z původně armádní sítě ARPAnet. Tato síť začala být později využívána i vědeckými a ekonomickými subjekty. Nakonec byla nahrazena internetem a stala se dostupnou všem, kdo měl o ní zájem. Nyní je internet součástí životů nejen adolescentů, ale všech členů moderní společnosti.

World Wide Web (WWW) je služba poskytovaná internetem, přičemž jde o systém vzájemně propojených hypertextových dokumentů, které jsou uživatelům internetu dostupné prostřednictvím speciálního programu, tzv. webového prohlížeče (Vašutová, Kitliňská, Bartlíková, Rucki, 2010).

Dospívající intenzivně využívají jako prostředek komunikace na internetu **sociální sítě** (např. Facebook, YouTube, Instagram, Twitter, Lidé.cz aj.) Sociální sítě jsou tvořeny

skupinou uživatelů, kteří mají společné hodnoty, cíle, zájmy, přátelství, jazyk atd. (Vašutová, Kitliňská, Bartlíková, Rucki, 2010).

Online je výraz pro připojení k internetu.

Účel **mobilních telefonů** byl zcela jiný než dnes. Původně totiž sloužily k volání a občasnému psaní SMS. V současné době je člověk může využít k fotografování, nahrávání videí, posílání audio záznamů, fotografií a videí ostatním lidem, hraní her, poslechu hudby, surfování po internetu, posílání e-mailů atd. (Kopecký, Krejčí, 2008c).

2.2 Vymezení pojmu KYBERŠIKANA

První představitel, který definoval termín kyberšikana byl Bill Belsey. Tento termín vysvětlil jako „*využití informačních a komunikačních technologií jedincem nebo skupinou pro úmyslné, opakované a nepřátelské chování, jehož cílem je ublížit oběti/ obětem*“ (Belsey, 2004). Avšak asistenti na fakultě trestního soudnictví na Wisconsinské univerzitě se již několik let zabývají chováním dospívajících na internetové síti, včetně jejich chování na sítích sociálních a včetně fenoménu kyberšikany. Kyberšikanu vymezují jako „*záměrné a opakované ubližování prostřednictvím počítačů, mobilních telefonů či jiných elektronických zařízení*“ (Hinduja, Patchin, 2009, s. 5):

- **Záměrné** znamená, že chování je úmyslné,
- **Opakované**, že se nejedná o ojedinělý incident,
- **Ubližování**, že oběť se cítí poškozena
- **Počítače, mobilní telefony a jiná elektronická zařízení** jsou právě tím, čím se liší kyberšikana od tradiční šikany.

U nás se můžeme setkat s termíny jako jsou kybernetická šikana, šikana online, digitální šikana či počítačová šikana (Vašutová a kol, 2010).

Účastníci kyberšikany často mění své role, z agresora se může snadno stát oběť a naopak. V důsledku kyberšikany může dojít k sebevraždě. Řada jejich projevů může spadat do oblasti kriminálních činů. Kyberšikana obvykle není jednorázová. Existuje hodně definicí, které charakterizují termín kyberšikana.

2.3 Podoby kyberšikany

Kyberšikana můžeme mít různé podoby. Například podle Vichtera a Záliše (2011) se může jednat o:

- posílání výhružných a zlých emailů a SMS zpráv, výhružné telefonáty a obtěžování přes chat, posílání obrázků, fotografií a videí známým online, kde je oběť šikanována,
- zesměšňována či karikována,
- vytváření webových stránek, blogů, profilů, které různými způsoby (graficky, verbálně, zvukově atd.) oběť uráží, ponižují, zesměšňují,
- fotografování, nahrávání oběti v momentech, kdy je oběť agresory zesměšňována, ponižována, fyzicky napadána apod. a rozesílání pořízených záběrů a záznamů ostatním kamarádům,
- vyvěšení pornografických fotografií s tváří oběti na internetu,
- případy, kdy agresori zneužijí hesla a identifikační údaje oběti a pod jeho/ jejím jménem rozesílají ostatním sprosté, hrubé, obtěžující zprávy, fotografie, videa

Kyberšikana vlastně představuje specifický druh násilí, který využívá moderní technologie k ponižování, nadávání, urážení, zastrašování, vyhrožování, vydírání jedinců.

2.4 Výskyt kyberšikany

Výzkum londýnské charitativní organizace National Children's Home v roce 2001 zahrnující 856 jedinců ve věku 11 až 19 let zjistil, že čtvrtina těchto jedinců se stala obětí kyberšikany. Konkrétně 16% respondentů obdrželo výhružné mobilní textové zprávy, 7% respondentů bylo šikanováno v chatovacích místnostech a 4% respondentů byla obtěžována prostřednictvím e-mailů (National Children's Home, 2002 In Hinduja, Patchin, 2009). V roce 2005 se ve výzkumu pokračovalo. Tentokrát se výzkumu účastnilo 770 jedinců ve věku 11 až 19 let a zjistilo se, že 20% respondentů bylo šikanováno prostřednictvím elektronických zařízení. Z toho 73% respondentů znalo útočníka (National Children's Home, 2005 In Hinduja, Patchin, 2009).

Celý výzkum ukázal, že oběťmi kyberšikany byly častěji dívky (51,3%) než chlapani (48,7%). Oběti kyberšikany se nejčastěji setkaly s nadáváním, urážením, zesměšňováním a ponižováním prostřednictvím SMS zpráv, e-mailů, v chatu nebo v diskuzi (15,8% obětí), s krádeží identity, zcizením účtu (13,5 % obětí) a s vyhrožováním nebo zastrašováním v SMS

zprávách, e-mailech, v diskuzi nebo chatu (8,9 % obětí). Agresory kyberšikany byli častěji chlapani (52%) než dívky (48%). 14,7% agresorů se přihlásilo k cizímu účtu či zneužilo cizí identity, 7,6 % agresorů nadávalo, uráželo, zesměšňovalo nebo ponižovalo ostatní prostřednictvím SMS zpráv, e-mailu, v chatu nebo v diskuzi a 4,2 % všech respondentů ponižovalo pomocí zesměšňujících fotografií, které zveřejňovali na internetu (Kopecký, Krejčí, 2010).

2.5 Srovnání kyberšikany s tradiční šikanou

Rozlišujeme šikanu **přímou** a **nepřímou**. Přímá šikana spočívá v násilí všeho druhu (např. působením bolesti, ponižující tělesnou manipulací, braním, poškozováním, ničením osobních věcí), ve slovním napadání nebo v zotročování. Nepřímá šikana spočívá v sociální izolaci oběti - oběť je vylučována z aktivit skupiny, je ignorována, nikdo se s ní nebaví (Říčan, Janošová, 2010).

Dále rozlišujeme šikanu **fyzickou** a **psychickou**. Fyzická šikana spočívá např. v bití, fackování, kopání, psychická šikana spočívá např. v nadávání, zesměšňování, ponižování, pomlouvání, ignorování (Vágnerová, 2009).

Tradiční šikana a kyberšikana mají společné to, že jsou určitými formami agresivního chování, které se týká mezilidských vztahů, a které většinová společnost odmítá. V tradiční šikaně je agresor většinou fyzicky nebo sociálně silnější, zdatnější než oběť. V kyberšikaně se může stát agresorem a obětí kdokoli, kdo umí užívat a má přístup k informačním a komunikačním technologiím (*dále jen ICT*). U tradiční šikany se agresor s obětí zná, zatímco u kyberšikany hraje významnou úlohu anonymita agresora, případně i anonymita oběti. Publikum v tradiční šikaně tvoří omezený počet pasivně přihlížejících jedinců, zatímco publikum v kyberšikaně tvoří neomezený počet jak pasivně přihlížejících, tak aktivně se podílejících jedinců na rozšiřování tohoto jevu. Tradiční šikana probíhá tváří v tvář, formou fyzickou, verbální, sociální a ekonomickou prostřednictvím fyzické zdatnosti, verbální obratnosti a orientací v sociálních vztazích. Kyberšikana probíhá prostřednictvím ICT, formou nevyžádaných, zraňujících, vyhrožujících sdělení nebo formou ponižování a šíření záznamů nevhodného obsahu atd. za použití mobilního telefonu, osobního počítače nebo internetu. Typickými místy pro výskyt tradiční šikany je školní třída, škola, internát, pracoviště atd., zatímco kyberšikana se může vyskytovat kdekoli na světě v dosahu ICT.

2.6 Charakteristické znaky kyberšikany

S kyberšikanou se můžeme setkat **kdekoliv a kdykoliv**, stačí být přes počítač připojen k internetu nebo mít u sebe mobilní telefon. Není před ní úniku. Může se šířit enormní rychlostí a dosáhnout takových rozměrů, jaké nejsou u šikany myslitelné (Vágnerová, 2009).

Dalším výrazným znakem je **anonymita** agresora. Agresor většinou vystupuje pod určitou přezdívkou či falešným jménem, používá dočasný e-mailový účet nebo dočasné telefonní číslo, které oběť nezná. Agresor si může vytvořit novou identitu (Kopecký, Krejčí, 2009). Anonymní agresor se nebojí, že bude odhalen a proto se můžou jeho nepřátelské aktivity stupňovat a dosáhnout takových činů, kterých by nebyl schopen tváří v tvář oběti. Jelikož agresor nevidí reakci oběti, není schopen empatie a plného uvědomění si následků svých činů (Vágnerová, 2009).

Mění se **profil útočníků i profil oběti**. Ve virtuálním světě nezáleží na našem původu, barvě pleti, vzhledu, věku, pohlaví, sociální roli, pozici ve skupině, úspěšnosti v reálném světě. Agresorem kyberšikany nemusí být fyzicky či sociálně silný jedinec, může se jím stát kdokoli, kdo má dostatečné znalosti a schopnosti pro využívání ICT (Vágnerová, 2009). Pro agresory kyberšikany je charakteristické, že tráví více času na internetu či s mobilním telefonem než jiní vrstevníci a to bez dohledu rodičů. I obětí kyberšikany se může stát kdokoli. Vyšší riziko hrozí dětem, které si častěji nacházejí kamarády ve virtuálním světě, než ve světě reálném, neznají dobře rizika, která jsou spojené se zneužitím ICT.

Charakteristická je **disinhibice**, tzn. sociální nevázanost, oproštění se od konvencí, odložení zábran, chování bez zábran (Šmahel, 2003). Souvisí s anonymitou agresora tudíž i s tím, že se lidé chovají jinak ve virtuálním světě než v reálném. Nebojí se tak odhalit své pravé „já“.

Součástí kyberšikany je **velké publikum**, kterým se může stát kdokoli na světě, kdo používá ICT. Původcem kyberšikany může být jeden člověk, o rozšíření tohoto jevu se můžou postarat vědomě i nevědomě další lidé. Můžeme tedy hovořit jak o pasivních příjemcích, tak o aktivních rozesílatelích. Stačí, aby agresor umístil např. nepravdivé informace nebo ponižující a ztrapňující fotografii nebo video oběti na webové stránky a ostatní rozšíří tyto obsahy dál tím, že je přeposílají, odkazují na ně, informují o nich atd.

2.7 Prostředky pro realizaci kyberšikany

V dnešní době mají agresori velkou škálu prostředků, které lze zneužít pro realizaci kyberšikany.

Instant Messengery jako jsou např. **ICQ, QIP, Skype, Yahoo Messenger, Google Talk** poskytují možnost komunikovat rychle a efektivně formou online zpráv nebo hovorů. Agresor zde může vyhrožovat, nadávat či zasílat zprávy se sexuálním podtextem. Důležité je si chránit své heslo a nikomu jej nesdělovat, aby nemohlo dojít ke zneužití účtu k zasílání nevhodného obsahu. Dospívající mohou mít v seznamu přátel velký počet lidí, přitom některé z nich znají jen z online komunikace, nikoliv ze setkání tváří tvář. Počet těchto kontaktů se stává měřítkem sociální hodnoty a úspěšnosti daného jedince. Dospívající mají možnost blokovat kontakt s lidmi, s kterými nechtějí komunikovat, ale této možnosti příliš nevyužívají, jelikož by se snížila jejich sociální hodnota (Willard, 2007).

Ovšem v současnosti se nejvíc rozšířili mezi adolescenty **sociální sítě**, zejména **Facebook**. Zde dospívající sdílejí informace, fotografie, videa, myšlenky, zapojují se do diskuzí, navazují kontakty s novými lidmi, spojují se s lidmi se společnými zájmy, povídají si o problémech každodenního života, hrají hry atd. Potíž, ale nastává tehdy, když mladí odhalují o sobě více informací než by ve skutečnosti měli. Riskují, že může dojít ke zneužití jejich identity. Již při registraci na určité sociální síti by měli být obezřetní na informace, které poskytují.

E-mail umožňuje zasílat rychle a levně elektronické dopisy, obrázky a další dokumenty. I tohle je způsob jak agresor může rychle rozeslat velké skupině publika vhodné zprávy, obrázky, videa a informace o oběti. Naopak taky může agresor poslat tzv. vir své oběti, který napadne počítač. Agresor může získat heslo od e-mailu oběti a zneužít tak celý e-mail k zasílání nevhodných zpráv ostatním pod identitou oběti

V rámci užívání **mobilních telefonů**, je možné volání zneužít k nemravným telefonátům, vyhrožování, vydírání, zastrašování nebo obtěžování. Útočník může svou oběť neustále prozvánět, posílat nevhodné SMS zprávy se sexuálním podtextem. Mobilní telefon může být zneužit i k fotografování nebo natáčení ponižujících situací a jejich rozeslání dalším jedincům.

Chatovací místnosti, diskusní fóra jsou online prostředí, kde se setkávají lidé se společnými zájmy k diskuzi nebo k řešení určitých témat, problémů atd. Agresor tak může

díky anonymitě psát, co mu přijde na mysl. Také se může vydávat za někoho jiného a vytvářet falešná přátelství.

Jednodušší obdobou webové stránky je **blog**. Blogy jsou oblíbené u mladých lidí, kteří je používají jako své osobní stránky – mají zde své fotky, videa, citáty, texty, odkazy aj. Adolescenti je často využívají jako svůj deníček. Ostatní se mohou k obsahu blogu vyjádřit. Agresor může využít blog k psaní nepatřičných komentářů nebo k zveřejňování nevhodných obrázků, videí, které mohou autora/ oběť poškodit.

Webová stránka se může stát prostředkem kyberšikany tehdy, pokud se agresor rozhodne vytvořit stránku výhradně proti oběti. Zde bude zveřejňovat důvěrné informace, fotky, videa týkající se oběti s cílem oběť zesměšnit, ponížit, urazit, ublížit jí (Kopecký, Krejčí, 2008b). Zvláštním typem jsou „hlasovací/ hodnotící“ webové stránky, kde agresor umístí fotografii oběti nebo video o oběti, které jsou návštěvníky těchto webových stránek hodnoceny. Hodnotí se např. vzhled, hlas, styl, pohyb, chování, inteligence, talent oběti, případně se hlasuje, která z dívek, jejichž fotografie jsou vyvěšeny na webové stránce, je nejošklivější (Hinduja, Patchin, 2009).

2.8 Formy kyberšikany

Můžeme říct, že existují různé klasifikace forem kyberšikany. Někteří autoři rozlišují formy kyberšikany podle používaných prostředků, jiní autoři považují za projevy kyberšikany veškeré projevy kybernetické kriminality, včetně násilí páchaného na dětech a mladistvých (Vašutová, Bartlíková, Kitliňská, 2010).

Pomlouvání je jedna z forem kyberšikany, ale také šikany. Při pomlouvání jsou roznášeny o oběti zraňující, nepravdivé, kruté, ponižující, zesměšňující atd. informace. Účelem je pak skončit či poškodit přátelství. Zahrnuje roznášení pomluv, ale také veřejné rozesílání pozměněných fotografií oběti např. se sexuálním podtextem.

Flaming (rozohňování/ rozžhavení) jako agresivní chování ve formě slovního napadení ve virtuálním prostředí (Šmahel, 2003). Jde o ohnivou a krátce trvající diskusi mezi dvěma a více lidmi. V diskusi se objevují útočný, hrubý a vulgární jazyk, urážky a někdy i výhrůžky. Flaming se vyskytuje v prostředí veřejné komunikace, jako jsou diskusní fóra, chatovací místnosti a herní stránky. Publikum může přímo zasáhnout do diskuze a to buď

podporuje útočníky či se je, a celou situaci snaží uklidnit. Za flaming můžeme považovat i sérii zlostných zpráv zaslaných e-mailem nebo přes ICQ, SMS atd.

Pojem **photoshopping** je odvozen od názvu Adobe Photoshop, světově nejoblíbenějšího počítačového programu využívávaného k úpravě fotografií. Tento program umožňuje především upravování fotografií a toho tak využívá agresor. Agresor např. pomocí zmíněného programu oběť z původní fotografie vyřeže a přesune jí do kontextu nebo scény fotografie nové, která ve výsledku oběť zesměšňuje, ztrapňuje nebo ponižuje (Hinduja, Patchin, 2009).

Obtěžování jako opakované posílání útočných zpráv oběti prostřednictvím e-mailu, instant messengerů a SMS zpráv. Obtěžování je opakované a déletrvajícím než flaming. Zdrojem utrpení oběti je nepřetržité přijímání zraňujících zpráv kdykoliv se připojí online nebo zapne telefon.

Vydávání se za někoho jako předstírání, že jsem oběť a při tom zasílám ostatním poškozující, zraňující, nepravdivé, nevhodné informace, které poškozují osobu oběti. Jde především o zneužití jména, přezdívky, hesla a poté i účtu oběti. Mezi dospívajícími, především dívkami, je svěření hesla vnímáno jako důkaz opravdového přátelství. Ovšem právě takovým způsobem může agresor získat přístup k účtu oběti (Willard, 2007). Lze pak hovořit o krádeži identity.

Kyberstalking je odvozen ze stalking, což znamená lov, pronásledování a jde o opakované a stupňované obtěžování, které má různé formy a různou intenzitu. O kyberstalkingu hovoříme v případě, kdy pronásledovatel opakovaně a dlouhodobě zasílá oběti příjemné až veselé, ale převážně útočné, zraňující, ponižující, výhružné a jinak nevhodné zprávy prostřednictvím SMS, e-mailu, instant messengerů, chatu atd., případně oběti volá (Kopecký, Krejčí, 2008a). O pronásledování můžeme hovořit v případě, když se oběť obává o své bezpečí i zdraví (Willard, 2007).

Záměrné **vyloučení** oběti z online skupin je další formou kyberšikany. Toto vyloučení oběti se může odehrát v tzv. herních místnostech, chatů, blogů a v jiných heslem chráněných prostředích, ale také prostřednictvím instant messengerů vyloučením oběti ze seznamu kamarádů.

Vyhrožování je možné klasifikovat jako přímé výhružky/ hrozby, tzv. sdělení o úmyslu spáchat sebevraždu nebo někoho zranit, zpravidla obsahují také informace o aktuálně

plánovaných záměrech a jako rozrušující/ obtěžující/ strach nabuzující materiál, který je zveřejněn online a způsobuje, že je oběť rozrušená a v důsledku toho může zranit sebe, někoho jiného nebo může spáchat sebevraždu (Willard, 2007).

Veselé fackování (happy slapping) spočívá v nafocení nebo nafilmování oběti v situaci, kdy je obtěžována nebo tradičně šikanována (např. fyzicky napadána) a posléze zveřejnění této fotografie nebo záznamu online (Hinduja, Patchin, 2009).

2.9 Protagonisté kyberšikany

Agresorem kyberšikany se může stát kdokoliv, kdo má přístup a umí užívat ICT. Ve virtuálním světě nezáleží na věku, pohlaví, vzhledu, fyzické síle, sociální obratnosti, původu, pozici ve skupině ani úspěšnosti v osobním životě z důvodu možnosti naprosté anonymity v tomto světě. Zatímco u tradiční šikany bývají agresori fyzicky silnější, sociálně obratnější, vzhledově atraktivnější, oblíbenější u kamarádů atd. než jejich oběti, u kyberšikany tomu tak není. Agresorem kyberšikany se může stát jedinec fyzicky slabší, sociálně méně obratný, vzhledově méně atraktivní, méně oblíbený atd. než jeho oběť. Právě i proto, se většinou agresory stávají lidé, kteří jsou v reálném světě neprůbojní, ostýchaví a neumějící navázat vztahy s vrstevníky. (Vašutová, Bartlíková, Kitliňská, 2010).

Rozlišujeme čtyři typy agresorů kyberšikany:

Mstící se andílek sám sebe jako agresora nevidí. Vnímá sebe jako člověka, který napravuje křivdy. Chrání sebe i ostatní před jiným zlým agresorem, kterého za jeho činy právem trestá. Je pravděpodobné, že se ve skutečném světě stal sám obětí klasické šikany a tímto způsobem se mstí. Většinou pracuje sám, ale může sdílet své aktivity a motivy s blízkými přáteli nebo s jedinci, kteří se vnímají jako oběti současně kyberšikanovaného jedince (Aftab, 2009).

Agresor toužící po moci a mstě pitomcům chce uplatnit svou autoritu, ukázat svou sílu, přimět druhé, ať dělají, co chce on a získat nad nimi kontrolu prostřednictvím strachu. Tento typ agresora potřebuje publikum a je jedno zda se jedná o malé či velké. Jeho cílem je, aby se o kyberšikany vědělo a touží po ublížení na oběti. Svými činy se chvástá a potřebuje zpětnou vazbu. Pokud se jí nedostává, své činy stupňuje. Často je tento agresor obětí tradiční šikany (Aftab, 2009).

Podlé, sprosté a zlé holky kyberšikanují v situacích, kdy se nudí nebo hledají zábavu. Agresory se v tomto případě stávají především dívky, které šikanují jiné dívky. Šikanují většinou prostřednictvím školních počítačů nebo osobních počítačů doma po skončení výuky, nebo během trvání dívčího večírku. I zde je potřeba publika, jelikož dívky vyžadují pozornost a chtějí, aby ostatní věděli, kdo jsou a že mají možnost i sílu šikanovat ostatní (Aftab, 2009).

Neúmyslný agresor si neuvědomuje, že to, co dělá, je považováno za kyberšikanu. Předstírá zdatnost a zasvěcenost v online komunikaci, hraje různé role, umí reagovat na nenávistné a provokativní zprávy, které obdrží. Neublíží záměrně, jen reaguje, odpovídá impulsivně bez delšího zamyšlení se nad důsledky svých činů. Odpovídá většinou ve vzteku, nebo když je frustrován. Důvodem, proč to dělá, je, že může a že je to sranda. Může si dělat srandu i ze svých přátel, kteří ho ovšem nerozpoznají jako svého kamaráda a jeho „srandu“ si můžou vyložit vážně. Pokud je odhalen a označen za agresora, je tím překvapen (Aftab, 2009).

Někteří agresoři kyberšikany se vyznačují i jinými formami společensky nevhodného či nepřijatelného chování, jako je např. záškoláctví, konzumace alkoholu, kouření, záměrné ničení cizího majetku, fyzická napadení, krádeže atd. (Hinduja, Patchin, 2009).

Oběti kyberšikany:

Obětí kyberšikany se může stát také kdokoliv. Vyšší riziko hrozí dětem a dospívajícím, kteří jsou na mobilních telefonech a internetu závislí (Vágnerová, 2009). Toto riziko hrozí i dospívajícím, kteří sdílejí své identity, myšlenky, fotografie a videa na sociálních sítích (Lenhart, 2007 In Vašutová, Bartlíková, Kitliňská, 2010).

Oběti kyberšikany se v důsledku kyberšikany mohou potýkat s řadou negativních emocí, jako je např. zlost, frustrace, smutek, rozpačitost nebo strach. Kyberšikana má vliv i na sebeúctu a sebevědomí, které se v důsledku kyberšikany snižují. Nízké sebevědomí jedince může také přispět k tomu, že se jedinec stane obětí kyberšikany. Smutná, depresivní, bezradná oběť může v důsledku kyberšikany spáchat sebevraždu (Hinduja, Patchin, 2009). Vašutová (2008) uvádí tyto následky tradiční šikany, se kterými se podle mého názoru můžeme setkat i u obětí kyberšikany:

- nespokojenost

- poruchy sebehodnocení
- celková nejistota
- úzkost
- v důsledku vyčerpání nervové soustavy také neuróza nebo psychosomatické potíže
- deprese

Pro oběť kyberšikany je hrozbou fakt, že sdělení, fotografie nebo video, které bylo součástí kyberšikany a na které se skoro zapomnělo, se po několika letech znovu objeví, připomene oběti nepříjemnou zkušenost a znovu ji vystaví psychickému utrpení (Vašutová, Bartlíková, Kitliňská, 2010).

Publikum kyberšikany:

Součástí **publika** v kyberšikaně se může stát také kdokoliv, kdo má přístup a umí užívat ICT. Může jít o desítky, stovky, tisíce až milióny lidí. Publikem v kyberšikaně se může stát kdokoliv z kterékoliv části světa. Může se jednat o pasivního nebo i aktivního účastníka. Svědkové kyberšikany, kteří sdělení, fotografie, audio záznamy a videa dále šíří, se tak stávají také agresory kyberšikany (Vašutová, Bartlíková, Kitliňská, 2010).

3 DŮSLEDKY A NÁSLEDKY KYBERŠIKANY

Kyberšikana je velký problém, který působí na oběť velmi negativně. Postihuje psychickou, zdravotní i sociální stránku oběti.

3.1 Psychické následky

- frustrace sociálních potřeb oběti
- snížená schopnost navazovat a udržovat vztahy
- nízké sebehodnocení (jedinec v minulosti vystavený kyberšikaně neusiluje o lepší společenskou pozici, nýbrž má tendenci stát se outsiderem ve všech skupinách)
- špatný vztah ke škole a k lidem
- stálé napětí, špatná nálada a smutek
- úzkostné stavy, strach vedoucí k poruchám spánku, zvýšené únavnosti a neúspěchům ve studiu i v soukromém životě

(Pro E-Bezpečí, Mgr. Jana Gajdošová, Pedagogická fakulta MU v Brně, PCPP)

Dlouhotrvající negativní myšlenky

Vzhledem k tomu, že kyberšikana může trvat po velmi dlouhou dobu, než se agresora podaří vypátrat nebo alespoň zabránit projevům, způsobuje často také dlouhotrvající negativní emoce oběti. Následkem kyberšikany nezřídka bývají i **sebevražedné myšlenky**, **dlouhotrvající depresivní stavy** apod. Kyberšikana může způsobit také duševní nestabilitu oběti.

Ovlivnění chování a účasti ve škole

Zhoršení koncentrace ve výuce, pokles školní výkonnosti, ale i záškoláctví a absence ve škole mohou být důsledky kyberšikany. Oběť se může cítit v pozici podřízenosti vůči agresorovi nebo skupině agresorů, rovněž vnímá negativní nebo nízké hodnocení od svých vrstevníků, spolužáků, což obvykle nadále prohlubuje jeho pocity osamělosti a nízkého sebehodnocení.

Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha (PTSP) někdy též posttraumatický stresový syndrom

(PTSS), jinak také nazývána jako reakce na závažný stres), vzniká jako reakce na traumatickou událost. Postižený opakovaně prožívá událost v myšlenkách, snech a fantaziích a vyhýbá se místům a situacím, ve kterých k události došlo.

3.2 Zdravotní následky

- totální vyčerpání organismu (pokud šikana trvá měsíce a roky)
- rozvoj psychosomatických onemocnění (např. astma, alergie, poruchy trávení, poruchy spánku, bolesti hlavy)
- zvýšený krevní tlak v důsledku vysoké hladiny stresových hormonů v krvi
- zvýšené riziko kardiovaskulárních nemocí v dospělosti
- změna váhy
- oslabená imunita
- sebepoškozování
- sebevražda

Oběti zažívají především pocity vzteku, bezmoci, smutku a strachu. Tyto reakce pak mohou mít za následek ztrátu sebevědomí, separování se od přátel a školy a pocity znepokojení. Silné pocity vzteku také často vedou k nárůstu agrese. Tyto pocity se stávají mnohem intenzivnějšími v případě, kdy oběť nezná agresorovu identitu. Dochází k zintenzivnění pocitů bezmoci a také strachu (Hoff a Mitchell, 2009). Podle Priceové a Dalgleshe (2010) spočívá větší závažnost kyberšikany zejména v tom, že publikum, před kterým může být oběť ponižována a zesměšňována, je potenciálně mnohem širší a že dějištěm šikany nejsou většinou prostory školy a její okolí, jak je to běžné v případě tradiční šikany, ale stává se jím často dokonce samotný pokoj oběti. Priceová a Dalgleshe (2010) se pak ve svém výzkumu soustředili na dopad kyberšikany na její oběti. Nejčastěji má kyberšikana vliv především na sebevědomí, self-esteem a přátelské vztahy obětí. Oběti se také zhoršují ve školním prospěchu, zvyšuje se jejich školní absence a trpí také jejich rodinné vztahy. V reakci na kyberšikanování se u obětí také vynořují různé emoce. Nejčastěji jde o smutek, rozzlobenost až vztek, frustraci, zahanbení i strach. Tři procenta zkoumaných žáků ve výzkumu Priceové a Dalgleshe (2010) dokonce uvedla přítomnost sebevražedných myšlenek a 2 % referovala o sebepoškozování jako o reakci na kyberšikanování. Je tedy zjevné, že dopad kyberšikany je velmi široký a závažný.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíl výzkumu

Cílem šetření bylo zjistit, jak je kyberšikana rozšířená u žáků základních škol v Moravskoslezském kraji, jaké následky může mít a kdo se stává nejčastěji oběťmi i agresory.

Dílčí cíle

Cíl č. 1 : Informovanost o kyberšikaně a zdroje informací (otázka č. 3,13)

Očekávaný výsledek : Žáci ZŠ jsou plně informováni o kyberšikaně a jako hlavní zdroj informací očekávám internet.

Cíl č. 2 : Zmapovat osobní zkušenosti respondentů s kyberšikanou (ot. č. 4,5,6)

Očekávaný výsledek: Očekávám, že pouze třetina respondentů se setkala s kyberšikou osobně.

Cíl č. 3 : Identifikovat nejčastější oběti kyberšikany (ot. č.8,9)

Očekávaný výsledek: Očekávám, že nejčastější obětí kyberšikany jsou dívky.

Cíl č. 4 Identifikovat nejčastějšího agresora kyberšikany (ot. č.10)

Očekávaný výsledek: Očekávám, že nejčastějším agresorem prostřednictvím kyberšikany je skupina lidí.

Cíl č. 5: Zmapovat nejčastější formu kyberšikany (ot.č. 11)

Očekávaný výsledek: Očekávám, že kyberšikana probíhá nejčastěji přes webové aplikace.

Cíl č. 6 : Zmapovat důsledky kyberšikany na oběť.

Očekávaný výsledek: Očekávám, že více než polovina obětí kyberšikany trpí psychickými problémy.

4.2 Metodika výzkumu

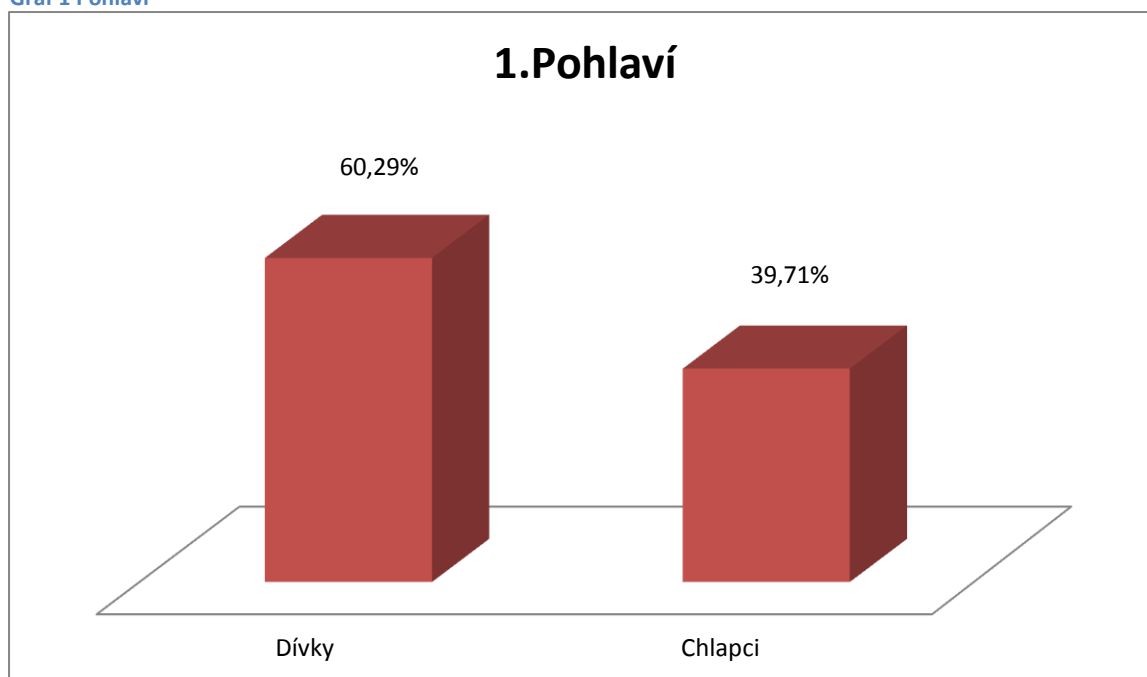
Šetření proběhlo formou dotazníkového šetření u náhodně vybraných žáků ZŠ Vrchní. Dotazník byl anonymní, dobrovolný a vlastní konstrukce. Obsahoval 13 položek, z toho 6 uzavřených, 1 otevřená a 6 polootevřených.

Pro výzkum byli vybráni respondenti ve věku 12 – 16 let. Ze 70 oslovených osob se výzkumu zúčastnilo 68 žáků, z toho 41 (60,29%) dívek a 27 (39,71%) chlapců.

4.3 Charakteristika zkoumaného souboru

Otázka č.1 „Jsi?“ (dívka, chlapec)

Graf 1 Pohlaví

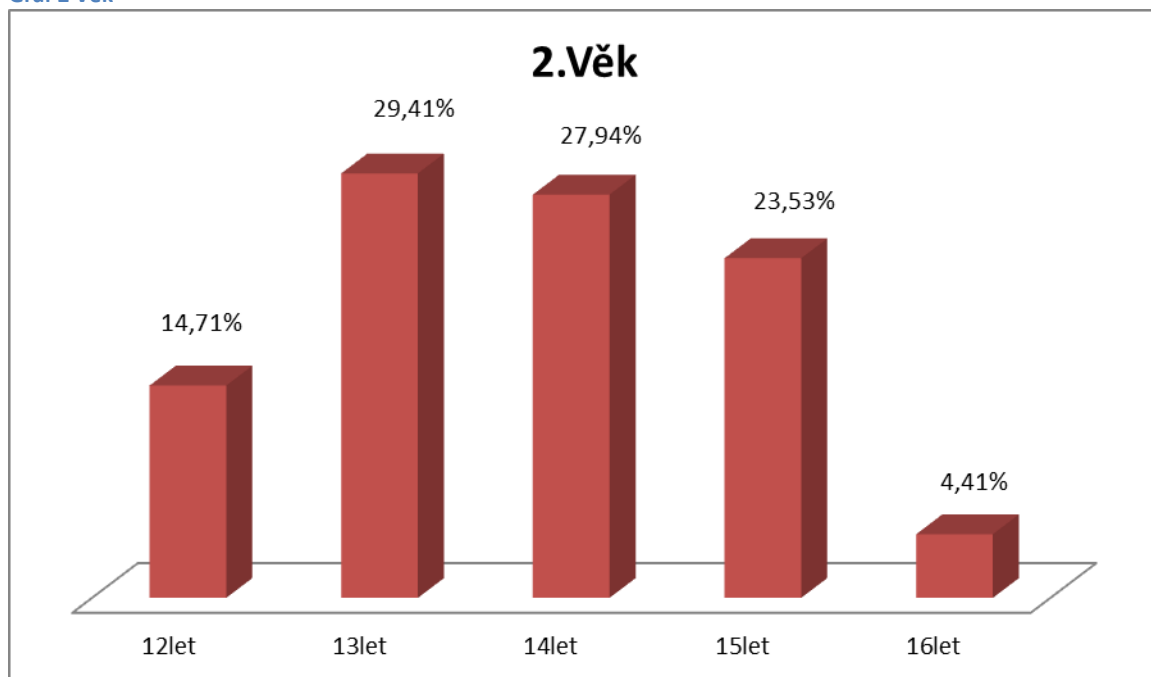
Tabulka 1 Pohlaví

	n	%
Dívky	41	60,29
Chlapci	27	39,71
Celkem	68	100,00

Na dotazník celkem odpovídalo 68 respondentů. Šetření se zúčastnilo 41 (60,29%) dívek a 27 (39,71%) chlapců.

Otázka č.2 „Věk?“ (doplň)

Graf 2 Věk

Tabulka 2 Věk

	n	%
12	10	14,71
13	20	29,41
14	19	27,94
15	16	23,53
16	3	4,41
Celkem	68	100,00

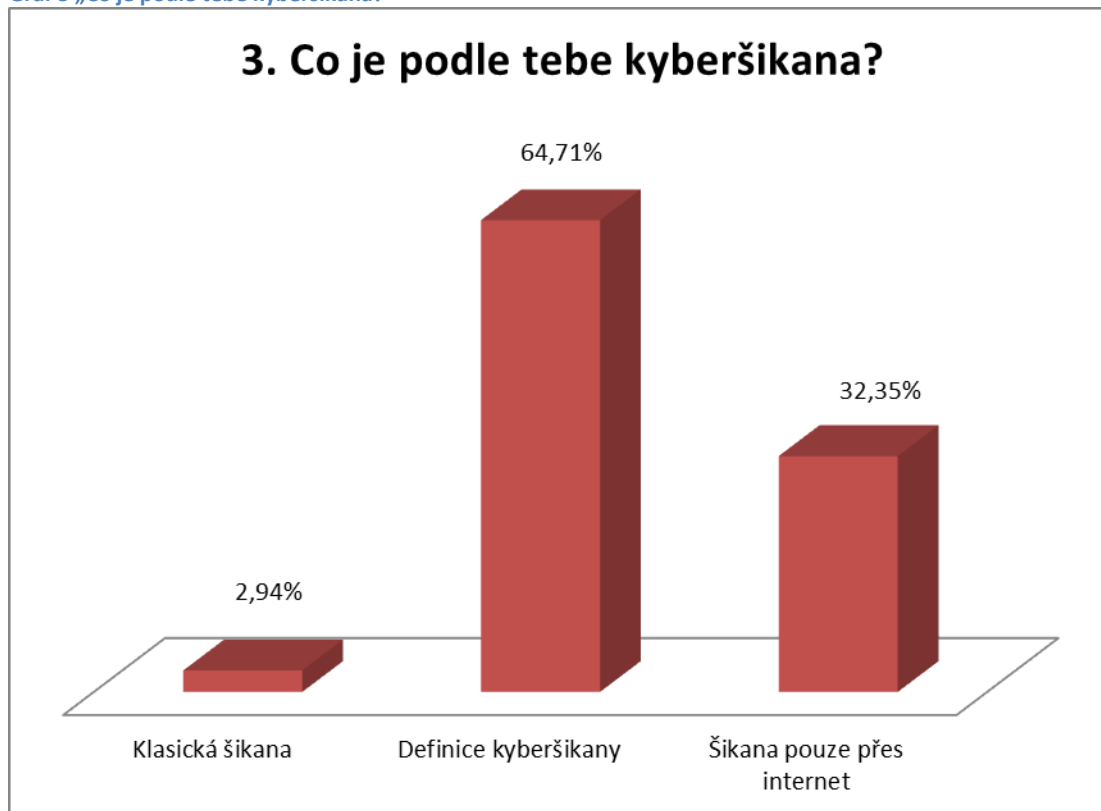
Největší zastoupení dotazovaných bylo ve věku 13 a 14let. 13 let (29,41%), 14 let (27,94%), dotazovaní ve věku 15 let tvořili 23,53%, a nejméně (4,41%) dotazovaných žáků bylo ve věku 16 let.

4.4 Výsledky šetření

Dílčí cíl č. 1 : Informovanost o kyberšikaně a zdroje informací (otázka č. 3,13)

Otázka č. 3: Co je podle tebe kyberšikana?

Graf 3 „Co je podle tebe kyberšikana?“

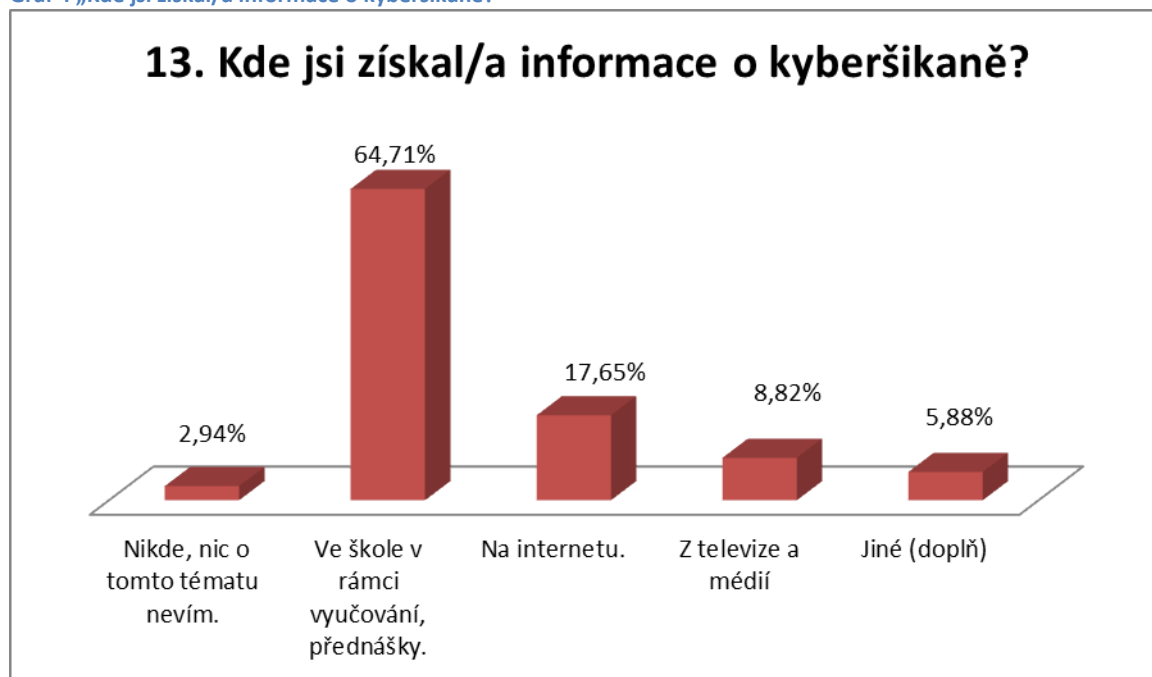
Tabulka 3 „Co je podle tebe kyberšikana?“

	n	%
Klasická šikana	2	2,94
Definice kyberšikany	44	64,71
Šikana pouze přes internet	22	32,35
Celkem	68	100,00

Více než polovina respondentů 64,71% (44) na otázku „Co je podle tebe kyberšikana?“ vybrali jako odpověď definici kyberšikany. 32,35% (22 respondentů) zvolilo jako odpověď, že se jedná pouze o šikana přes internet, zbylých 2,94% (2 respondenti) vybrali možnost odpovědi „klasická šikana.“

Otázka č. 13: Kde jsi získal/a informace o kyberšikaně?

Graf 4 „Kde jsi získal/a informace o kyberšikaně?“

Tabulka 4 „Kde jsi získal/a informace o kyberšikaně?“

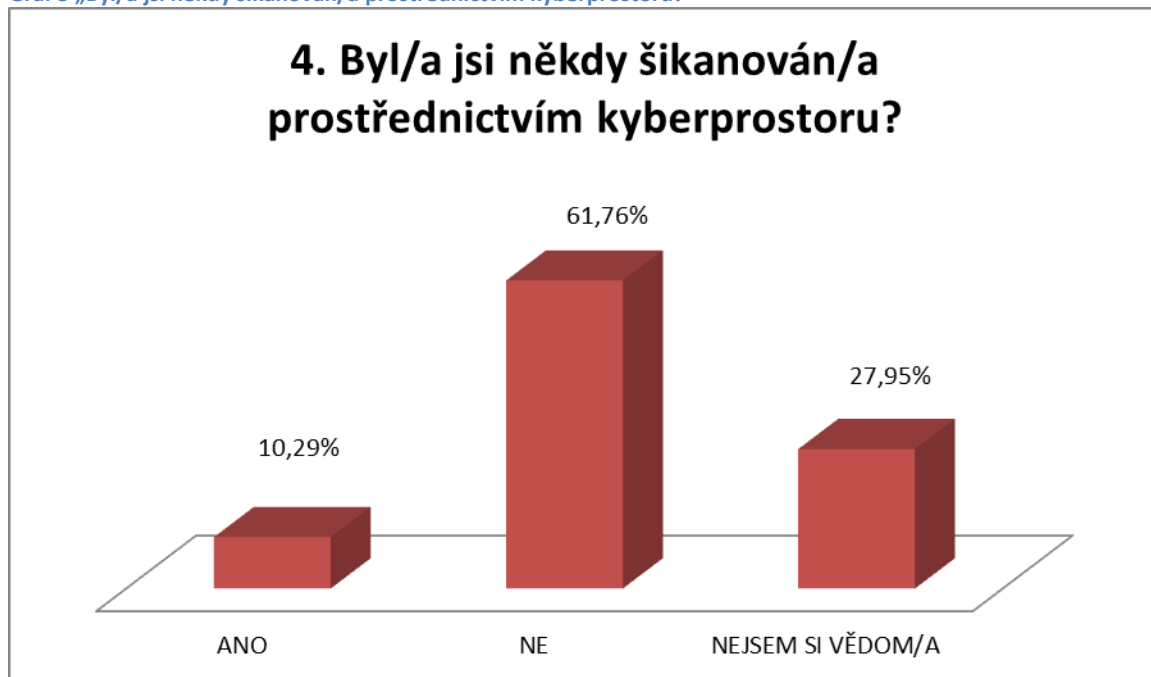
MOŽNOSTI ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ	%
Nikde, nic o tomto tématu nevím.	2	2,94
Ve škole v rámci vyučování, přednášky.	44	64,71
Na internetu.	12	17,65
Z televize a médií.	6	8,82
Jiné (doplň)	4 (rodiče, zkušenost, film, sestra)	5,88

44 (64,71%) dotazovaných žáků vybralo odpověď, že se o této problematice dozvěděli ve škole v rámci vyučování/přednášky, 12 (17,65%) respondentů na internetu, 6 (8,82%) z televize a médií, 4 (5,88%) dotazovaných označili odpověď jiné a uvedli jako zdroj informací rodiče (1x), sestru (1x), film (1x) a zkušenost (1x). Pouze 2 (2,94%) žáci o kyberšikaně nic neví.

Dílčí cíl č. 2: Zmapovat osobní zkušenosti respondentů s kyberšikanou (ot. č. 4,5,6)

Otázka č. 4: Byl/a jsi někdy šikanován/a prostřednictvím kyberprostoru?

Graf 5 „Byl/a jsi někdy šikanován/a prostřednictvím kyberprostoru?“

Tabulka 5 „Byl/a jsi někdy šikanován/a prostřednictvím kyberprostoru?“

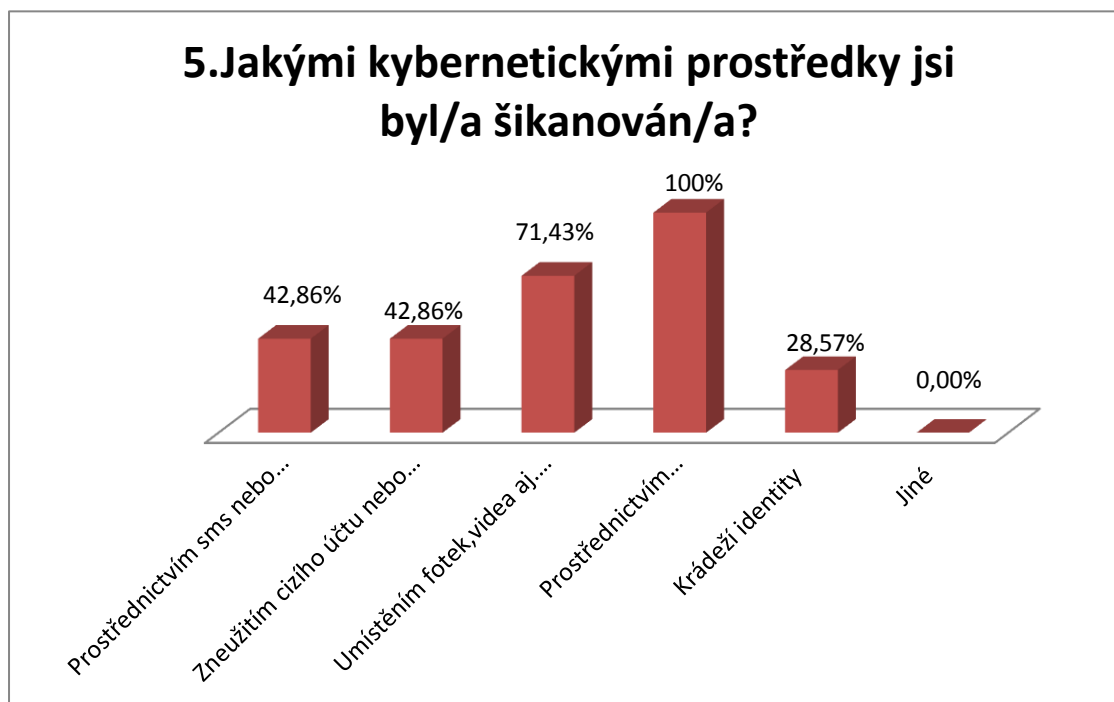
	n	%
Ano	7	10,29
Ne	42	61,76
Nejsem si vědom/a	19	27,95
Celkem	68	100,00

42 žáků (61,76%) se nikdy nestalo obětí kyberšikany. 19 respondentů (27,95%) si nejsou vědomí, zda se stali obětí kyberšikany, pouze 7 (10,29%) dotazovaných žáků se stalo obětí kyberšikany.

Na následující otázku, odpovídalo pouze 10,29% žáků, tedy ti, kteří odpověděli, že se stali obětí kyberšikany.

Otázka č. 5: Jakými kybernetickými prostředky jsi byl/a šikanován/a?

Graf 6 „Jakými kybernetickými prostředky jsi byl/a šikanován/a?“

Tabulka 6 „Jakými kybernetickými prostředky jsi byl/a šikanován/a?“

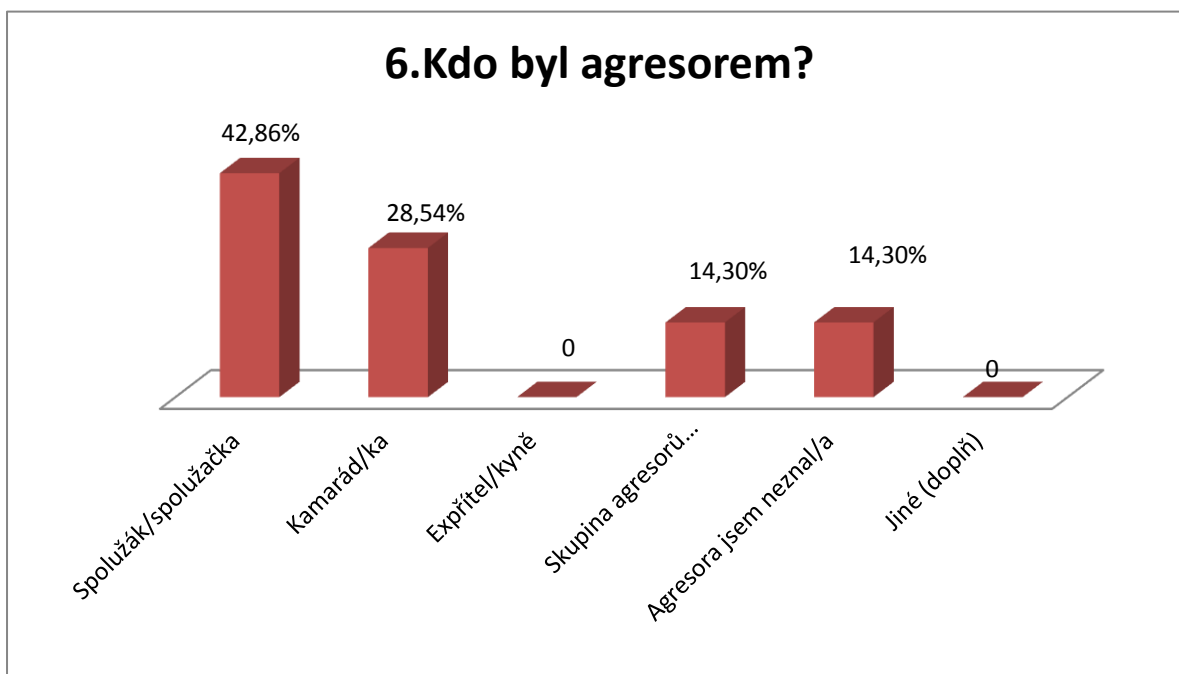
MOŽNOSTI ODPOĚDÍ	n	%	Pořadí
Prostřednictvím SMS nebo MMS	3	42,86	3.-4.
Zneužitím cizího účtu, e-mailu apod.	3	42,86	3.-4.
E-mailovou komunikací	0	0,00	6
Umístěním fotek či videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky	5	71,43	2.
Prostřednictvím chatu, diskuzí na webu, blogů a jiných webových aplikacích	7	100,00	1.
Krádeží identity (založení profilu se jménem oběti)	2	28,57	5.
Jiné (doplň) :	0	0,00	6

Z tabulky je zřejmé, že oběti byly šikanovány zejména „prostřednictvím chatu, diskuzí na webu, blogů a jiných webových aplikacích“ (7 respondentů). Druhou nejčastější odpovědí u obětí kyberšikany bylo, umístění fotek či videa šikany nebo šikanovaného na webové

stránky“, tato možnost byla vybrána hned u 5 respondentů. 3 respondenti vybrali možnost „prostřednictvím SMS nebo MMS“ a možnost zneužitím cizího účtu, e-mailu apod. Z dotazovaných pouze 2 vybrali odpověď krádež identity.

Otázka č. 6: Kdo byl agresorem?

Graf 7 „Kdo byl agresorem?“

Tabulka 7 „Kdo byl agresorem?“

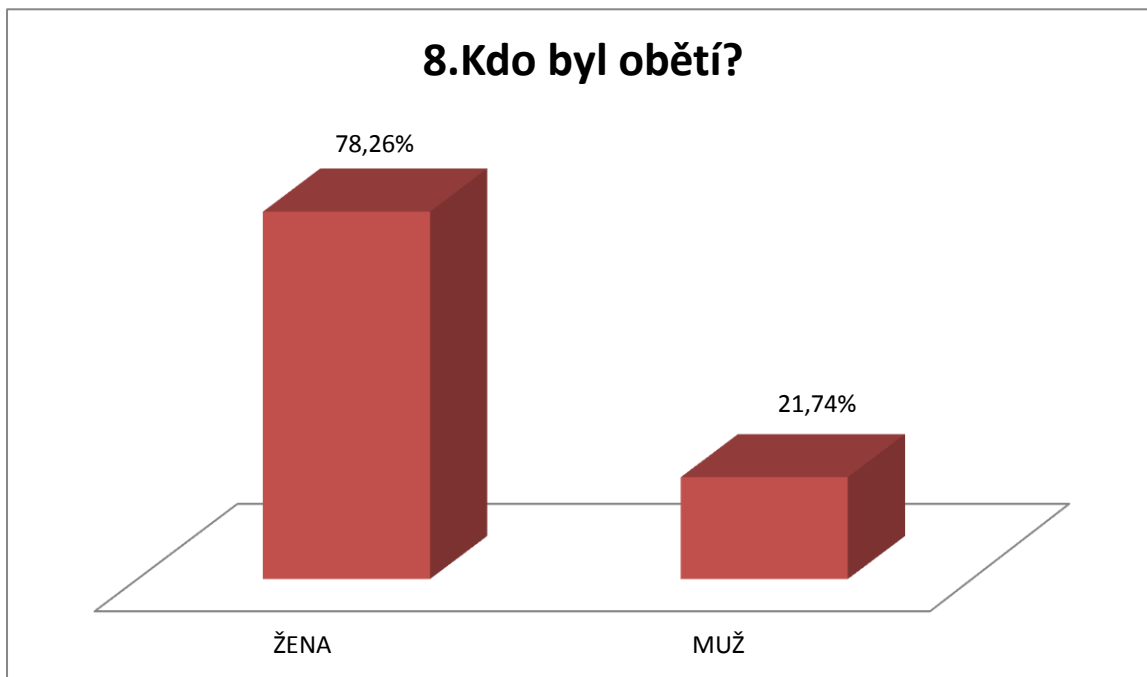
MOŽNOSTI ODPOVĚDÍ	n	%
Spolužák/spolužačka	3	42,86
Kamarád/ka	2	28,54
Expřitel/kyně	0	0,00
Skupina agresorů	1	14,3
Agresora jsem neznal/a	1	14,3
Jiné (doplň)	0	0,00
Celkem	7	100,00

Oběti kyberšikany zvolily nejčastěji za jejich agresora spolužáka/spolužačku (3 respondenti). Dva dotazovaní označili za agresora svou kamarádku/kamaráda. Pouze v jednom případě oběť agresora neznala, nebo se agresorem stala skupina.

Cíl č. 3 : Identifikovat nejčastější oběti kyberšikany (ot. č.8,9)

Otázka č.8: Kdo byl obětí?

Graf 8 „Kdo byl obětí?“

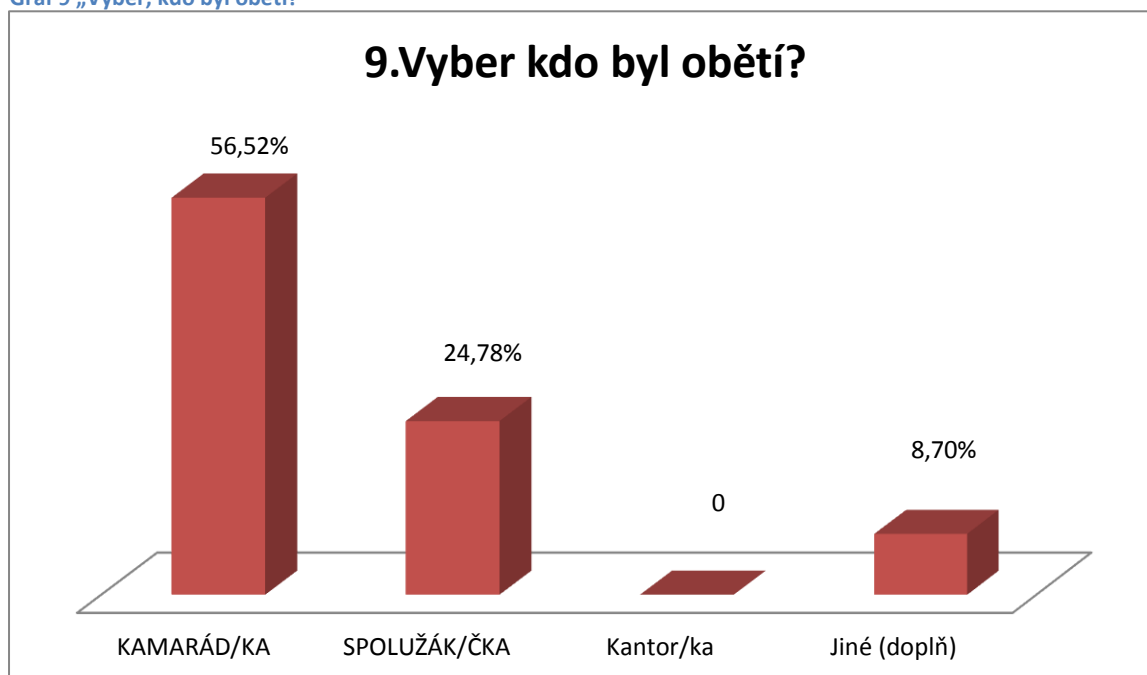
Tabulka 8 „Kdo byl obětí?“

	n	%
Žena	18	78,26
Muž	6	21,74
Celkem	23	100,00

Z 23 respondentů označilo 18 (78,26%) odpověď, že obětí se stala žena a zbylých 6 (21,74%) pak muž.

Otázka č. 9: Vyber, kdo byl obětí?

Graf 9 „Vyber, kdo byl obětí?“

Tabulka 9 „Vyber, kdo byl obětí?“

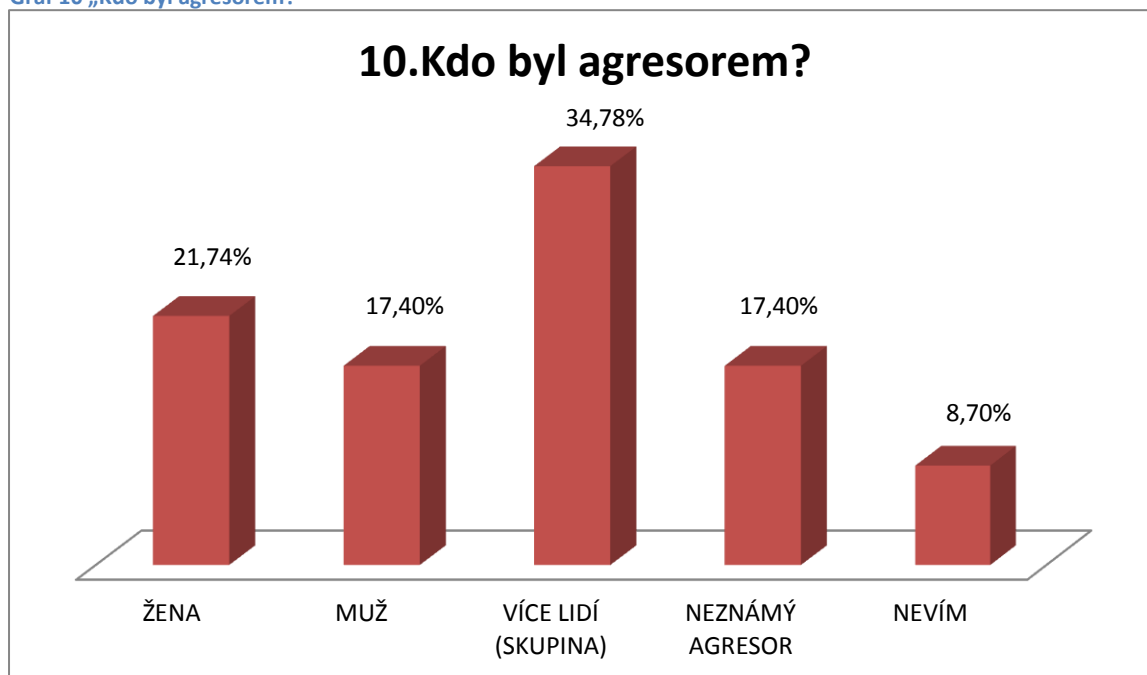
	n	%
Kamarád/ka	13	56,52
Spolužák/čka	8	34,78
Kantor/ka	0	0,00
Jiné (doplň)	2 (sestra, známý)	8,70
Celkem	23	100

Tabulka č. 8 ukazuje, že 13 (56,52%) respondentů z 23 vybrali možnost „Kamarádka/ka“ a 8(24,78%) respondentů pak „Spolužák/čka“. Pouze 2 (8,70%) žáci vybrali možnost „Jiné“. Do volného pole doplnili „sestra“ a „známý“.

Cíl č. 4 Identifikovat nejčastějšího agresora kyberšikany (ot. č.10)

Otázka č. 10: Kdo byl agresorem?

Graf 10 „Kdo byl agresorem?“

Tabulka 10 „Kdo byl agresorem?“

	n	%
Žena	5	21,74
Muž	4	17,4
Více lidí (skupina)	8	34,78
Neznámý agresor	4	17,40
Nevím	2	8,70
Celkem	23	100,00

Na otázku č. 10 „Kdo byl agresorem?“ vybralo 8 (34,78%) z 23 respondentů možnost odpovědi „Více lidí“, odpověď žena byla zvolena u 5 (21,74%) dotazovaných. Stejný počet žáků označilo za agresora jak „muže“ tak „neznámého agresora.“ Pouze 2 (8,70%) respondenti nevěděli o jakého agresora se jedná.

Cíl č. 5: Zmapovat nejčastější formu kyberšikany (ot.č. 11)

Otázka č. 11: Jakými kybernetickými prostředky byla oběť šikanována?

Graf 11 „Jakými kybernetickými prostředky byla oběť šikanována?“

Tabulka 11 „Jakými kybernetickými prostředky byla oběť šikanována?“

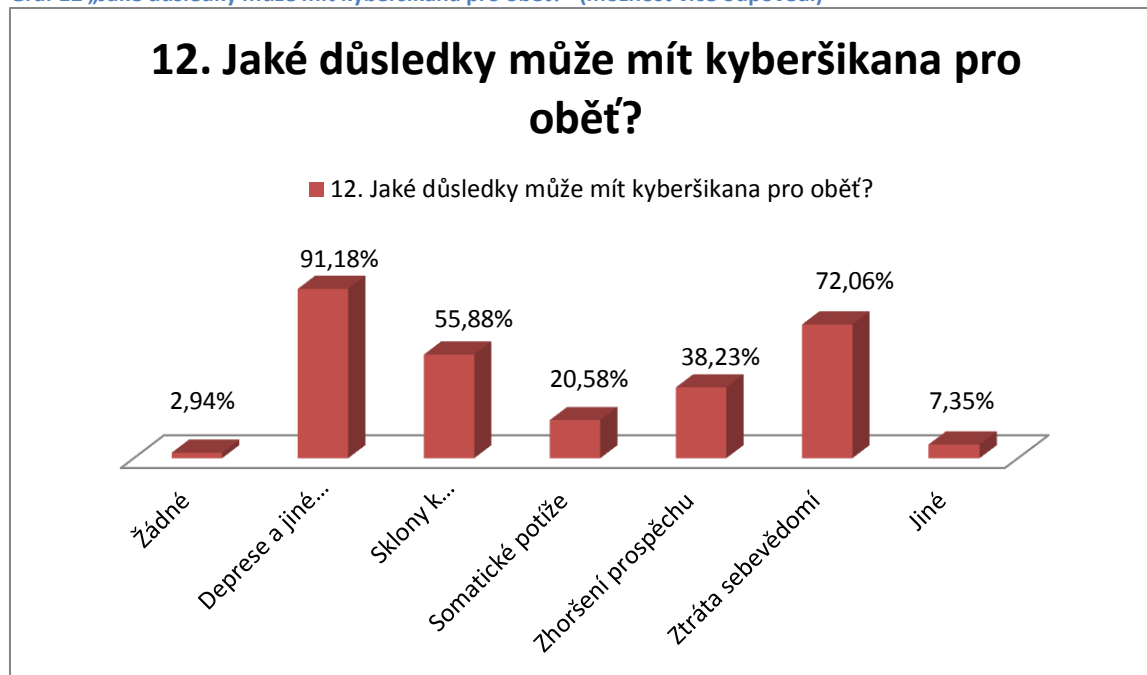
MOŽNOSTI ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ	POČET ODPOVĚDÍ V %
Prostřednictvím SMS nebo MMS	4	17,40
Zneužitím cizího účtu, e-mailu apod.	1	4,35
Umístěním fotek či videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky	7	30,43
Prostřednictvím chatu, diskuzí na webu, blogů a jiných webových aplikacích	8	34,78
Krádeží identity (založení profilu se jménem oběti)	3	13,04
Jiné (doplň)	0	0
Celkem	23	100,00

Z tabulky můžeme vyčíst, že na otázku „Jakými kybernetickými prostředky byla oběť šikanována?“ označilo nejvíce respondentů odpověď „Prostřednictvím chatu, diskuzí na webu, blogů a jiných webových aplikacích“ a to 8 (34,78%), „Umístěním fotek či videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky“ uvedlo 7 (30,43%) z dotazovaných. 4 (17,40%) žáci vybrali z možností „prostřednictvím SMS nebo MMS“, krádež identity vybrali 3 (13,04%) dotazovaní a pouze 1 (4,35%) označil možnost zneužitím cizího účtu nebo e-mailu.

Cíl č. 6 : Zmapovat důsledky kyberšikany na oběť.(ot.č. 12)

Otázka č. 12: Jaké důsledky může mít kyberšikana pro oběť?

Graf 12 „Jaké důsledky může mít kyberšikana pro oběť?“ (možnost více odpovědí)

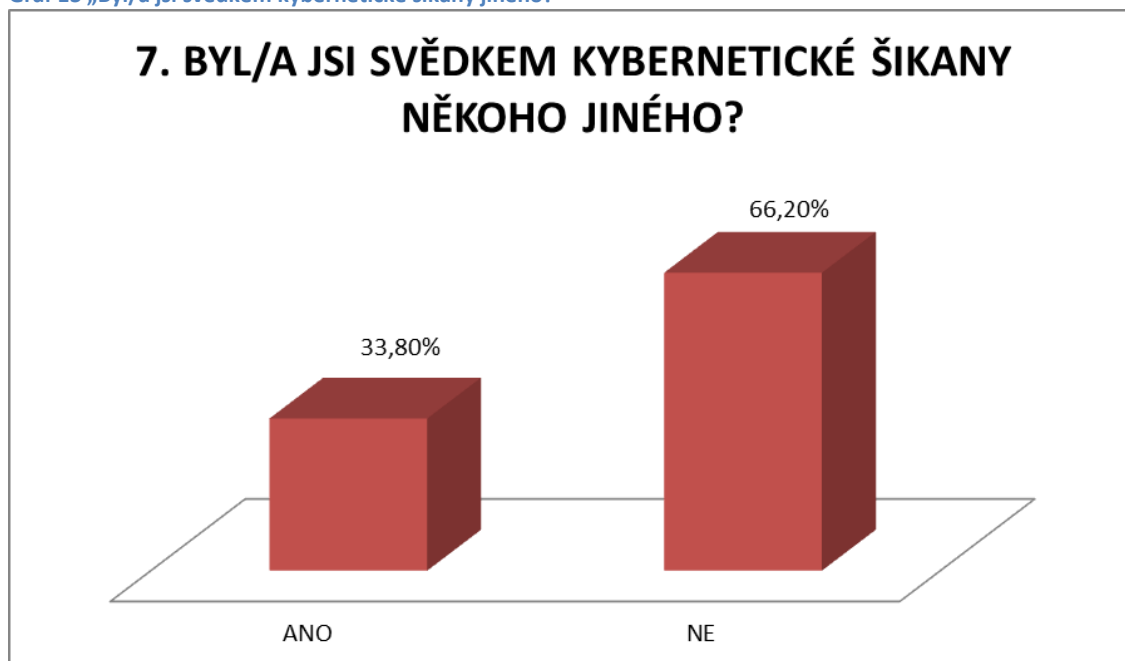
Tabulka 12 „Jaké důsledky může mít kyberšikana pro oběť?“ (možnost více odpovědí)

	n	%	Pořadí
Žádné	2	2,94	7.
Deprese a jiné psychické problémy	62	91,18	1.
Sklony k sebepoškozování, sebevražda	38	55,88	3.
Somatické potíže	14	20,58	5.
Zhoršení prospěchu	26	38,23	4.
Ztráta sebevědomí	49	72,06	2.
Jiné (doplň)	5 (strach, frustrace)	7,35	6.

Z 68 respondentů vybralo nejčastěji 62 (91,18%) dotazovaných možnost „deprese a jiné psychické problémy“, 49 (72,06%) žáků vybralo jako odpověď ztrátu sebevědomí a 38 (55,88%) respondentů vybralo možnost „sklony k sebepoškozování, sebevražda.“ Zhoršení prospěchu vybralo 26 (38,23%) žáků, somatické potíže zvolilo 14 (20,58%) respondentů. Pouze 5 (7,35%) dotazovaných zvolilo odpověď jiné, kde doplnili strach a frustrace. Možnost odpovědi „žádné“ vybrali 2 (2,94%) žáci.

Otázka č. 7: Byla jsi svědkem kybernetické šikany někoho jiného?

Graf 13 „Byl/a jsi svědkem kybernetické šikany jiného?“

Tabulka 13 „Byl/a jsi svědkem kybernetické šikany jiného?“

	n	%
Ano	23	33,80
Ne	45	66,20
Celkem	68	100,00

Z 68 respondentů na otázku „Byl/a jsi svědkem kybernetické šikany někoho jiného?“ odpovědělo 23 (33,80%) žáků kladně, že se stali svědky kybernetické šikany a 45 (66,20%) respondentů odpovědělo záporně.

5 VYHODNOCENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

5.1 DISKUSE

Cílem celého šetření a mé práce bylo zjistit, jak je kyberšikana rozšířená u žáků základních škol v Moravskoslezském kraji, jaké následky může mít a kdo se stává nejčastěji oběťmi i agresory.

Psaní této práce mi umožnilo nahlédnutí do oblasti kyberšikany. Dozvěděla jsem se mnoho informací o následcích, které s sebou tato problematika přináší, ale také jak se proti ní bránit a chránit si své soukromí na internetu.

Při tvorbě dotazníku jsem se zaměřila na otázky týkající se informovanosti žáků základní školy, preventivním opatřením a zjištěním zkušenosti s šikanou v kyberprostoru.

Mým prvním cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou žáci ZŠ informováni o kyberšikaně a odkud tyto informace získali.

Předpokládala jsem, že většina žáků ZŠ je plně informována o kyberšikaně a jako zdroj dotazovaným posloužil internet. Provedený výzkum prokázal, že až 44 respondentů z celkových 68 jsou plně informováni o této problematice, avšak zdrojem nebyl internet, jak jsem se domnívala, ale škola. Dotazovaní se o kybernetické šikaně dozvěděli v 64,71% ve škole v rámci vyučování či přednášky. K mému překvapení pouze 2 dotazovaní vybrali možnost, že se jedná o klasickou šikanu a stejný počet pak zvolil možnost, že o této problematice nic neví. Je tedy zřejmé, že škola preventivně přednáší a informuje žáky o šikaně v kyberprostoru.

Celkové výsledky tedy lze brát pozitivně, jelikož žáci jsou správně informováni o kyberšikaně a ZŠ se snaží této problematice předcházet.

V druhém cíli jsem se snažila zmapovat osobní zkušenosti s kyberšikanou respondentů. Očekávala jsem, že pouze třetina dotazovaných respondentů se setkala s kyberšikanou osobně. Výsledek však ukázal, že s kyberšikanou se setkala pouze 7 respondentů z celkových 68. Zbýlých 42 žáků se se nikdy nestala obětí kyberšikany, což je pozitivní výsledek. Bohužel 19 dotazovaných o možném kybernetickém útoku neví. Výsledek 10,29% osobní zkušenosti s kyberšikanou je velmi pozitivní v komparaci s výzkumem londýnské charitativní organizace National Children's Home v roce 2001. Který zahrnoval

856 jedinců ve věku 11 až 19 let a zjistil, že čtvrtina těchto jedinců se stala obětí kyberšikany. V roce 2005 se ve výzkumu pokračovalo. Tentokrát se výzkumu účastnilo 770 jedinců ve věku 11 až 19 let a zjistilo se, že 20% respondentů bylo šikanováno prostřednictvím elektronických zařízení. Výsledky výzkumu National Children's Home uvádím v teoretické části své práce.

Na otázku číslo 5 a 6 odpovídalo pouze 10,29% žáků, tedy ti, kteří odpověděli, že se stali obětí kyberšikany. Všech 7 respondentů zvolilo možnost šikanování prostřednictvím chatu, diskuzí na webu, blogů a jiných webových aplikacích. Můžeme to spojit s velkou popularitou právě sociálních sítí (Facebook) a lehce dostupným připojením k internetu. Kromě nárůstu oblíbenosti chatu, diskuzí na webu a jiných webových aplikacích, jsem také zjistila, že poklesla popularita e-mailové, SMS a MMS komunikace.

Díky dotazníku jsem zjistila, že žáci, kteří se stali obětí kyberšikany, byli v 42,86% šikanováni svým spolužákem nebo spolužačkou a v 28,54% pak svým kamarádem či kamarádkou. Jsou to tedy lidé, s kterými oběti přicházejí do styku téměř každý den a potvrzuje se tak fakt, že škola se stává nejen prostorem pro klasickou šikanu, ale nyní i pro kyberšikanu.

Dalším cílem jsem se snažila identifikovat nejčastější oběti kyberšikany. Očekávala jsem, že nejčastější oběti kyberšikany jsou dívky. Mé očekávání bylo správné. Dívky se v 78,26 % staly oběťmi kyberšikany na rozdíl od chlapců, kteří se stali oběťmi kybernetického útoku pouze v 21,74%. Vše to vyplývá i z psychologického hlediska, kdy žena je považována odjakživa za „slabší“ než muž a psychicky labilnější. Očekávané výsledky také ukazují a potvrzují fakt, že ženy tráví dvakrát více času na sociálních sítích, kde sdílejí své fotografie a osobní informace, než muži a stávají se tak snazším cílem pro útok. Zajímavé také je, že podle mého šetření se dívky staly o 56,52% častěji oběťmi než chlapci, avšak v komparaci s výzkumem provedeným v Londýně se mé výsledky liší. Jejich výzkum ukázal, že oběťmi kyberšikany byly častěji dívky (51,3%) než chlapci (48,7%). V obou výzkumech vyšly výsledky, které ukazovaly, že dívky se stávají častěji oběťmi než chlapci, avšak v londýnském výzkumu to bylo pouze o 2,6%.

Čtvrtým cílem jsem se snažila zjistit, kdo se stává nejčastějším agresorem. Předpokládala jsem, že se bude jednat o skupinu více lidí, nikoli pouze o jednoho jedince. Provedený výzkum mi mé očekávání potvrdil. Zatímco u druhého cíle jsem zjistila, že respondenti byli ve většině případů šikanováni svým spolužákem/spolužačkou či

kamarádem/kamarádkou, zde v 34,78% respondenti vybrali možnost více lidí. Zajímavé také je, že dívky se staly častěji obětí než muži, ale zároveň se častěji stávají agresory než chlapci. V komparaci opět s londýnským výzkumem se mé výsledky liší. Výzkum organizace National Children's Home zmapoval, že agresory kyberšikany byli častěji chlapci (52%) než dívky (48%).

Z dílčího cíle číslo 5, který se zabýval zmapováním nejčastější formy kyberšikany a kdy jsem se domnívala, že se bude jednat o kyberšikanu přes webové aplikace vyplynulo, že mé předpoklady byly opět správné. Až 34,78% dotazovaných vybralo tuto variantu. Druhým nejčastějším „nástrojem“ pro kybernetickou šikanu se v dnešní době stává umístování fotek, videí šikany nebo šikanovaného na webové stránky. Tyto výsledky nám značně dokazují rozmach civilizace, co se týče dostupnosti ICT. Modernizace sociálních sítí, přináší větší možnosti a způsoby pro šikanu přes kybernetický prostor.

V posledním dílčím cíli jsem se snažila zjistit, jaké důsledky kyberšikana přináší, očekávala jsem, že více než polovina obětí kyberšikany trpí psychickými problémy. Výsledky dotazníku mi opět mé očekávání potvrdily. Žáci v 91,18% vybrali možnost „deprese a jiné psychické problémy.“ Je tedy nutné říct, že tato problematika se projeví nejčastěji právě na psychice oběti, což může vést ke ztrátě sebevědomí a k následným sklonům k sebepoškozování až sebevraždě. Na oběti se můžou projevit kromě psychických potíží také ty somatické. Z výsledků hodnocení tohoto cíle lze vyvodit, že respondenti mají přehled o důsledcích kyberšikany.

Na dotaz, zda se dotazovaní stali svědky kybernetické šikany někoho jiného, odpověděli respondenti ve více než polovině záporně. Za pozitivní můžeme pokládat, že tedy 66,20 % žáků se s kyberšikanou nesešla u nikoho ze svého okolí. Avšak nelze brát na lehkou váhu zbylých 33,80% dotazovaných, kteří se stali svědky útoku v kyberprostoru někoho jiného.

Z celkového šetření, jsem zjistila, že žáci základní školy v Moravskoslezském kraji se ve většině případů nesešli s kyberšikanou a jejich informovanost je dostačující.

ZÁVĚR

Závěrem své práce bych chtěla shrnout poznatky, které jsem získala během jejího zpracování.

Cílem mé práce bylo zmapovat, jak je kyberšikana rozšířená u žáků základní školy v Moravskoslezském kraji, jaké následky může mít a kdo se stává nejčastěji obětmi i agresory. Pomocí dotazníkového šetření jsem zjistila, že většina dotazovaných se s šikanou v kyberprostoru nesešla, a že mají povědomí o této problematice. Tento závěr jsem vyvodila z odpovědí, na které respondenti v dotazníku odpovídali.

Zajímavé ale je, že žáci, kteří se setkali s kyberšikanou u sebe či někoho ze svého okolí byly ve více, než polovině případů dívky. Právě ony se staly nejčastějšími agresory, ale také obětmi. Dle mého názoru je to způsobeno nadměrným používáním sociálních sítí a sdílení svých fotografií, videí, ale také soukromí na webové aplikace, které využívají zejména mladé slečny, a které tráví přebytně mnoho času ve virtuálním světě.

Práce mi byla přínosnou především v tom, že jsem pochopila význam kyberšikany a její závažnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. KOPECKÝ, K., KREJČÍ V. Kyberšikana u českých dětí: Závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK (září – listopad 2009) [online]. Centrum PRVoK a projekt E-Bezpečí Pdf UP, aktualizováno 3. února 2010 [cit. 25. února, 2011].
2. KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. Nebezpečí elektronické komunikace 2: Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v rámci projektu E-bezpečí – Nebezpečí elektronické komunikace pro žáky i učitele, 2010-2011 [online].
3. KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. E-bezpečí [online]
4. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
5. PANÁČEK, M., VAŠUTOVÁ, M., NEVŘALA, J. Výzkumná studie kyberšikany na Ostravské univerzitě v Ostravě. In VAŠUTOVÁ, M. a kol. Proměny šikany ve světě nových médií
6. PAVLAS, I., VAŠUTOVÁ, M. Vývojová psychologie 1: Pro studenty učitelství a vychovatelství
7. ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. Jak na šikanu. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
8. VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.
9. VAŠUTOVÁ, M. a kol. Proměny šikany ve světě nových médií, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5
10. VAŠUTOVÁ, M., KITLIŇSKÁ, J., BARTLÍKOVÁ, K., RUCKI, T. Vymezení některých pojmů spjatých s novými médii. In VAŠUTOVÁ, M. a kol. Proměny šikany ve světě nových médií. 1. vyd. Ostrava: FF OU, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5
11. HINDUJA, S., PATCHIN, J. W. Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying. Thousand Oaks: Corwin Press, 2009. ISBN 978-1-4129-6689-4.
12. WILLARD, N. E. Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress
13. ŠMAHEL, D. Psychologie a internet: Děti dospělými, dospělí dětmi. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-360-1.

14. VAŠUTOVÁ, M., BARTLÍKOVÁ, K., KITLIŇSKÁ, J. Kyberšikana – známý problém v novém kabátě. In VAŠUTOVÁ, M. a kol. Proměny šikany ve světě nových médií. 1. vyd. Ostrava: FF OU, 2010.
15. VAŠUTOVÁ, M., KITLIŇSKÁ, J., BARTLÍKOVÁ, K., RUCKI, T. Vymezení některých pojmů spjatých s novými médii. In VAŠUTOVÁ, M. a kol. Proměny šikany ve světě nových médií

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. <<http://cms.e-bezpeci.cz/>>
2. <<http://www.prvok.upol.cz/index.php/vyzkum/37-kyberikana-u-eskych-dti-zavry-zvyzkumneho-eteni-projektu-e-bezpei-a-centra-prvok-zai-listopad-2009>>
3. <<http://cms.ebezpeci.cz/content/view/36/39/lang,czech/>>
4. <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/355-zdravotni-a-psychicke-nasledky-kyberikany-mezi-dtmi-a-dospivajici-mladei>>
5. <http://www.cyberbullying.org/pdf/Cyberbullying_Information.pdf >
6. <<http://www.nebudobet.cz/?page=nasledky-kybersikany>>
7. <http://www.stopcyberbullying.org/what_is_cyberbullying_exactly.html> (AFTAB, P. Stop cyberbullying [online]. What is cyberbullying, exactly?)
8. <<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1812293>>
9. <<http://www.cyberpsychology.eu/view.php?cisloclanku=2011121901>>
10. <<http://psychickeobtezovani.webnode.cz/news/kybersikana/>>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví	25
Graf 2 Věk.....	26
Graf 3 „Co je podle tebe kyberšikana?“	27
Graf 4 „Kde jsi získal/a informace o kyberšikaně?“	28
Graf 5 „Byl/a jsi někdy šikanován/a prostřednictvím kyberprostoru?“	29
Graf 6 „Jakými kybernetickými prostředky jsi byl/a šikanován/a?“	30
Graf 7 „Kdo byl agresorem?“	31
Graf 8 „Kdo byl obětí?“	32
Graf 9 „Vyber, kdo byl obětí?“	33
Graf 10 „Kdo byl agresorem?“	34
Graf 11 „Jakými kybernetickými prostředky byla oběť šikanována?“	35
Graf 12 „Jaké důsledky může mít kyberšikana pro oběť?“ (možnost více odpovědí)	37
Graf 13 „Byl/a jsi svědkem kybernetické šikany jiného?“	38

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Pohlaví	25
Tabulka 2 Věk	26
Tabulka 3 „Co je podle tebe kyberšikana?“	27
Tabulka 4 „Kde jsi získal/a informace o kyberšikaně?“	28
Tabulka 5 „Byl/a jsi někdy šikanován/a prostřednictvím kyberprostoru?“	29
Tabulka 6 „Jakými kybernetickými prostředky jsi byl/a šikanován/a?“	30
Tabulka 7 „Kdo byl agresorem?“	31
Tabulka 8 „Kdo byl obětí?“	32
Tabulka 9 „Vyber, kdo byl obětí?“	33
Tabulka 10 „Kdo byl agresorem?“	34
Tabulka 11 „Jakými kybernetickými prostředky byla oběť šikanována?“	36
Tabulka 12 „Jaké důsledky může mít kyberšikana pro oběť?“ (možnost více odpovědí)	37
Tabulka 13 „Byl/a jsi svědkem kybernetické šikany jiného?“	38

PŘÍLOHY

DOTAZNÍK

Vážený studente, Vážená studentko,

jmenuji se Vladimíra Osadníková jsem žákyní Střední zdravotnické školy v Opavě. V následujících otázkách budete tázáni na problematiku kybernetické šikany. Vaše odpovědi pak použiji k analýze a následnému výzkumu pro Středoškolskou odbornou činnost. Zakroužkujte pro Vás správnou odpověď, popřípadě doplňte volná pole, dále se řiďte dle pokynů u jednotlivých otázek. Předem děkuji za spolupráci.

1. Jsi

- a. Dívka
- b. Chlapec

2. Věk (doplň)

..... let

3. Co je podle tebe kyberšikana?

- a. Kyberšikana je jiné označení pro klasickou šikanu.
- b. Kyberšikana je poměrně specifický druh šikany, který k útokům využívá elektronické prostředky (např. mobilní telefon, e-mail, internet aj.) Stejně jako šikana klasická má za úkol někomu ublížit.
- c. Kyberšikana je specifický druh šikany, který k útokům využívá pouze internet. Stejně jako šikana klasická má za úkol někomu ublížit.

4. Byl/a jsi někdy šikanován/a prostřednictvím kyberprostoru?

- a. ANO
- b. NE
- c. Nejsem si vědom/a.

Pokud jsi odpověděl/a „Ne“ či „Nejsem si vědom/a“ přeskoč otázky číslo 5 a 6.

5. Jakými kybernetickými prostředky jsi byl/a šikanován/a? (Možnost více odpovědí)

- a. Prostřednictvím SMS nebo MMS
- b. Zneužitím cizího účtu, e-mailu apod.
- c. E-mailovou komunikací
- d. Umístěním fotek či videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky
- e. Prostřednictvím chatu, diskuzí na webu, blogů a jiných webových aplikacích
- f. Krádeží identity (založení profilu se jménem oběti)
- g. Jiné (doplň) :

.....

6. Kdo byl agresorem?

- a. Spolužák/spolužačka
- b. Kamarád/ka
- c. Expřítel/kyně
- d. Skupina agresorů (spolužáci, „kamarádi“)
- e. Agresora jsem neznal/a
- f. Jiný (doplň):

7. Byl/a jsi svědkem kybernetické šikany někoho jiného?

- a. ANO
- b. NE

Pokud jsi odpověděl/a „Ne“ přeskoč otázku číslo 8 až 11.

8. Kdo byl obětí?

- a. Žena
- b. Muž

9. Vyber, kdo byl obětí.

- a. Kamarád/ka
- b. Spolužák/čka
- c. Kantor/ka

d. Jiný (doplň):

10. Kdo byl agresorem?

- a. Žena
- b. Muž
- c. Více lidí (skupina)
- d. Neznámý agresor
- e. Nevím

11. Jakými kybernetickými prostředky byla oběť šikanována?

- a. Prostřednictvím SMS nebo MMS
- b. Zneužitím cizího účtu, e-mailu apod.
- c. Umístěním fotek či videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky
- d. Prostřednictvím chatu, diskuzí na webu, blogů a jiných webových aplikacích
- e. Krádeží identity (založení profilu se jménem oběti)
- f. Jiné (doplň) :

12. Jaké důsledky může mít kyberšikana pro oběť?

- a. Žádné
- b. Deprese a jiné psychické problémy
- c. Sklony k sebepoškozování, sebevražda
- d. Somatické potíže
- e. Zhoršení prospěchu
- f. Ztráta sebevědomí
- g. Jiné (doplň):

13. Kde jsi získal/a informace o kyberšikaně?

- a. Nikde, nic o tomto tématu nevím.
- b. Ve škole v rámci vyučování, přednášky.
- c. Na internetu.
- d. Z televize a médií.
- e. Jiné (doplň):